

Így írhatott román lap Magyarországon. És az írásnak megvolt az eredménye, a könyv egy fejezete erről szól.

Eredmény főleg kettő volt: a nép, a parasztság körében az összetartás létrehozása, a román öntudat felkeltése. „Mi erősek vagyunk, mert a néppel a legszorosabb összeköttetéseink vannak ... Mi nem úgy jelenünk meg a közéletben, mint egyedülálló emberek, hanem mint nagy és szervezett csapatok.“ A másik: a magyar engesztelhetetlen gyűlölete, jó román nem állhat szóba magyarral. „Nekünk jogunk van gyűlölni, lenézni és üldözni azokat, akik akár nyíltan, akár titokban egyesülnek a magyarokkal. Ez a gyűlölet, lenézés és üldözés olyan biztos, mint a világosság napfelkelte után.“

A tanítás politikai eredménye meg is volt: a híres memorandum és a passzivitással való felhagyás, ha nem egészen, de nagyrészen a Tribuna érdeme.

Bíró Sándor könyve a szó szoros értelmében megrendítő olvasmány: előttünk áll a Tribuna, mint egy nép elvakult gyűlöletre tanításának kátéja.

Bíró Sándor pedig ne tegye le a pennát, hanem dolgozzék; írjon, szedje össze és hozza szemünk elé annak a politikának többi részletét is, melynek a rettenetes huszonkét évet köszönjük, a Mikó és Ligeti könyveiből megismert huszonkét évet.

Három könyvet dicsértem meg, nem azért, mert erdélyiek, nemcsak azért, mert jók, hanem, mert nagyon szeretném, hogy mindenki kezébe vegye és elolvassa. Azokban a nekrológokban, melyeket évekként ezelőtt Jancsó Benedekről és Moldován Gergelyről írtam volt, panaszkodtam, hogy munkáikat senki sem olvasta és ma is felvágatlanul hevernek antikváriusok boltjaiban. Ne legyen ezeknek a könyveknek is az a sorsa. Egy téglával járul a magyar jövő alapjának szilárdságához, aki ezt a három könyvet megismeri.

SZASZ ZSOMBOR

KÁRPÁTALJA ÚJ FEJLŐDÉS ELŐTT

A SZOVJET SEREGEK fokozatos hátraszorítása folytán Kárpátalja kikerült a háborús veszélyzónából. A történelem folyamán először létrejött magyar-orosz határ nem érte meg a két esztendő sem. Az időközben eltelt korszak azonban erőpróbája volt a szentistváni gondolatnak. Kétségtelen, hogy az orosz határ közelsége bizonyos érdeklődést keltett föl a ruszin nép egyrészében, — különösen a fiatalságban — a Szovjet-Únió élete iránt. Ennek az érdeklődésnek volt következménye az a tömeges kiszökés, amely után a megtévesztett ifjúságnak rá kell ébrednie a propaganda Paradicsom és a valóság közötti irtózatosságra. Igen sokan keservesen fizettek meg ezért a tapasztalatért.

Kárpátalja megelőző húszéves történetének ismeretében természetesen tűnik föl, hogy mindez így történt; de egyben megnyugvással is tapasztalhattuk, hogy a ruszin nép széles tömegeire nem volt befolyással a „vonzó hatás“. Ez első sorban Benesékre jelenthetett nagy csalódást. Hiszen a cseh rezsimet valójában úgy kellett felfognunk, mint Oroszország szállás-csinálóját. Az ifjúság figyelmét eltérítették Közép- és Délkelet-Európa iránti természetes érdeklődéséről s a magyar kultúrától hermetikusan elzárt ruszin fiatalok jobb esetben az orosz irodalmon, rosszabb esetben a vörös Moszkva termékein nevelődtek. Középeurópai értékítéletüket észrevétlenül egy másik, idegen váltotta föl; a mellettük lakó népek iránt nem érdeklődtek, semmi jövőt nem jósoltak nekik, — így a magyarságnak sem — csak a nagy pánszláv álmoknak éltek. Amivel ugyan néha ellentétben állónak látszott a

mesterségesen kiélezett nyelvi vita az orosz és ukrán irányzat között, — ami aztán a ruszinok Eris-almája lett, Prága nem kis öröme.

Mindez azonban a legkevésbé sem érintette a ruszin tömegeket, amelyeket egyáltalán nem érdekelt a ruszin középosztály számára kiagyalt nyelvi kérdés. A nép széles tömegei mindenkor a legnagyobb közönnnyel és érdektelenséggel mentek el a vásári zsibongás mellett, amelyet „a ruszin közéleti fórumon“ Prága teremtett. Ezek a küzdelmek lényegében bebizonyították az itteni kitenyészett irányzatok mesterséges és gyökértelen voltát. Létjogosultságukat a cseh politika célkitűzései határozták meg, nem pedig a ruszin nép érdeke és üdve.

Misaryk és Kramár ismételt nyilatkozatai bizonyították, hogy a csehek Kárpátalját Oroszország tulajdonának tartották, melyet ők addig őriznek, míg a nacionalista Oroszország föltámad. Amikor aztán a bolsevizmus a szláv államokban pánszláv arcot öltött és Benes megvalósította a Szovjettel a kölcsönös segélynyújtási egyezményt, többé ezt sem tekintették föltételnek, mert időközben a vörös Moszkva is szalonképessé vált Prágában. A cseh kultúrpolitika legfőbb feladatának érezte ezért a nagyszláv öntudat fölébresztését Kárpátalján. Az elért eredmények korántsem állottak arányban azokkal az erőfeszítésekkel és pénzáldozatokkal, melyeket a csehek ennek érdekében meghoztak. Ez Kárpátalja visszafoglalása alkalmával is megmutatkozott; viszont azt sem lehet állítani, hogy ez az idő nyomtalanul múlt el. Egyesek túlságosan figyeltek a határokon túlra és bíztak abban, hogy Moszkva égisze alatt megvalósul egy olyan középeurópai szláv államkomplexus, amelyben a magyarságnak más szerep nem jut, mint a szláv népek közötti biológiai földoldódás. Ezek az emberek Kárpátaljának Szent István koronájához történt visszacsatolását csak amolyan átmeneti állapotnak tartották, amelynek rövidesen végét veti az Európának nekifeszülő bolsevista imperializmus.

A terhes cseh örökséget azonban még azok sem tudták levetni, akik harcban állottak Prágával. Igaz, hogy ebből a harcban-állásból még nem következett, hogy a harc Budapest érdekében történik. A cseh rezsim politikai boszorkánykonyhája kitermelte a kárpátaljai politikáló közéleti ember típusát. Voltak, akik mihamar rájöttek, hogy ruszin voltukat megfelelően kamatoztatni lehet. Így aztán egyesek nem megvetendő ügyességgel tudták „persona grata“ lenni egyidejűleg Budapest, Prága és talán még más fővárosok felé is. Mindez egy letűnt zavaros korszak szükségyszerű velejárója volt, ma azonban ez is elmúlt. A régi játékosok viszont Kárpátalja felszabadulása után is folytatni szeretnék a régi játékot régi módszereikkel.

Mi arra építenek, hogy a magyarság úgsincs tisztában a kárpátalji problémákkal. A magyar közvélemény jórészt el lehet tehát kábítani azzal, ha ideáikat olyan mezbe öltöztetik, mintha azoknak a támogatása magyar államérv lenne.

Egyszermindenkorra tisztában kell lennünk azzal, hogy a ruszin tömegek életszínvonalbeli problémájának ezekhez a kérdésekhez mindössze annyi köze van, hogy e játékosok mindig a ruszin népre hivatkoznak. Magyar részről pedig fontos tudni, állanak-e egyáltalán tömegek az önjelölt népvézerek mögött? Hasznos-e egyáltalán, hogy amikor a magyar kormányzat annyi szeretettel és gondoskodással fordul Kárpátalja felé, még mindig akadnak, akik egyéni sértettségéből, vagy mellőzöttség-érzetből közügyet szeretnének csinálni? A ruszin népnek mindehhez semmi köze sincs. Annál kevésbé, mert nem érdekli. Ha látja, hogy megértéssel és szeretettel foglalkoznak vele és gondoskodnak róla, munkaalkalmat adnak neki, anyanyelvének használatában senki sem korlátozza, nem kíván részt venni a nagy sakkozók játékában. Ezen az oldalon tehát nincs probléma. A magyar és a ruszin nép, a magyar állam és a ruszin nemzetiség között évről-évre csökken

a sűrűlódási felület. Minél intenzívebb azonban ez a folyamat, annál elkeseredettebbek azok, akik úgy érzik, hogy ily körülmények között szerepük már nemcsak fölösleges, hanem józan és elfogadható érvekkel sem indokolható. Magától értetődőleg el is követnek mindent annak érdekében, hogy ez minél kevésbé legyen szembeötlő.

Tovább folyik azonban a játék a nyelvi kérdés körül. Hirdetik, hogy a ruszin irodalmi „hagyományok“ alapján Kárpátalján a moszkvai irodalmi nyelvnek van kizárólagos létjogosultsága. Erre kötelez minden öntudatos ruszint Dobrjanszkij, Duchnovics, Sztavrovskij-Popradov, Rakovszkij és Szabó Eumén munkássága. Ha pedig ez az érv valakit nem győz meg, arra hivatkoznak, hogy a ruszin nép maga eldöntötte a nyelvi kérdést a cseh megszállás idején. Mert akkor a csehek népszavazást tartottak, hogy a kárpátalji szülők milyen nyelven: oroszul, vagy ukránul kívánják gyermekeiket taníttatni? Az akkor összeszámolt szavazatokból azonban kitűnt, hogy a szavazó ruszin szülők nyolcvan százaléka az orosz nyelv mellett foglalt állást. Már pedig, szerintük, a nyelvi kérdés ruszin belügy, amely ezzel a szavazással véglegesen el is dőlt.

Nem árt ezeket az érveket tüzetesen megvizsgálni. Akik rá hivatkoznak, szeretik elhallgatni, hogy 1848 előtt az orosz nyelv használata Kárpátalján jóformán senkinek sem jutott eszébe. Addig a ruszin nép írástudói vagy a nép nyelvén, vagy az ú. n. egyházi szláv nyelven írtak. Bécsnek azonban ekkortájt kapóra jött, hogy Kárpátalján olyan mozgalom támad, amelyet a magyarság ellen föl lehet használni. Bécs és Moszkva, helyesebben Pétervár akkori politikai együttműködése a magyar kérdésben lehetővé tette, hogy a pánszláv gondolat a nagyorosz nyelv bevezetésével Kárpátalján terjedhessen. Moszkva pedig meg volt győződve, hogy, — ha az orosz irodalmi nyelv révén a ruszin intelligenciát a saját kulturális körébe kapcsolja be — kiépíti magának azt a hídfőt Európa szívébe, melynek politikai és katonai gyümölcszeit annakidején leszüretelheti.

Mint az előbbieken láttuk, ez a törekvés Kárpátalja megszerzése után nem keresztezte Prága érdekeit sem; ezért hagytak a csehek szabad folyást annak, hogy az irodalmi nyelv ürügyével Kárpátalja majdnem felében magyar vérségű népét pánszláv gondolatokörben neveljék fel. Ezt az egyébként egymással szemben álló Masaryk és Kramáf is igen üdvös jelenségnek tartotta, mert beilleszkedett azokba a prágai tervekbe, amelyek Moszkvával közös határt kívántak teremteni. Mindez önmagában is elég ahhoz, hogy a magyarságnak meglegyen a maga határozott véleménye a moszkovita-pánszláv-nagyorosz nyelvi irányzatról.

Igaz, hogy ma tisztán kulturális érvekkel igyekeznek bizonyítani a nagyorosz nyelv kárpátalji létjogosultságát; de, hogy az álarc mögött milyen — tudatos, vagy öntudatlan — törekvések húzódnak meg, az az elmúlt 23 év eseményei után ma már nem titok. Az orosz nyelv kárpátalji használata kifejezetten magyarellenes hatású. Nagyorosz irányzat és szentistváni gondolat: tűz és víz; soha ki nem egyenlíthető antinómiák. Ebben a magyarság soha semmi kompromisszumra nem léphet, legegységesebb életérdekeinek veszélyeztetése nélkül.

Szóljunk arról a bizonyos népszavazásról is. Tegyük föl, hogy minden ruszin leadta szavazatát s a csehek által megrendezett színjáték kiállja a legszigorúbb kritikát s így magyar szempontból is figyelembe vehető. (Nemcsak vitatható, hanem egyenesen nevetséges volna ugyanis irányadónak vennünk azt, amit a csehek kárpátalji uralmuk biztosítása érdekében, de nem a ruszin nép javára végeztek.)

Az ellenpárt állítása szerint a ruszin parasztnak föladták a kérdést, milyen nyelvet akar, „український“ (ukrajinszkij), vagy „русский“ (rusz-

kij), ukrán vagy orosz nyelvet? A válasz csakugyan 80 százalékban a „русь-бий“, orosz mellett szólt. Csakhogy, akik erre hivatkoznak, nem szeretik hozzátenni azt, amit a cirillikát nem ismerő magyarság nem tud. A ruszin azt mondja magáról: „Я РУСИНЪ“. Én ruszin vagyok. Neki azonban a ruszin nyelv nem „русьбий“, ruszkiej két „sz“-szel, hanem „русьбий“, tehát ruszkiej egy „sz“-szel és a „lányító jellel; ez neki a „po násomu“, azaz „a mi nyelvünkön“. Az ellenpárt állítása szerint, akik megkérdezték, hogy *rusz-kij-t* akar-e, annak azt válaszolta, hogy *ruszkiej-t* akar. A kettő között oly kevés a hangzásbeli eltérés ... Azt pedig igazán nem lehet kívánni az egyszerű ruszin paraszttól, hogy fölismerje, mi a kettő között a különbség. Számára, — egészen érthetően, — igazán közömbös kérdés volt, hogy valamit egy „sz“-szel, vagy kettővel, lányító jel nélkül, vagy lányító jellel használnak-e. A ruszin nép lényegében saját nyelve mellett tett hitet, mert azt hitte: mikor a ruszkiej-t kérdik, akkor a „po násomu“ nyelvről van szó. Azok tehát, akik hirdetik, hogy ez a szavazás kifejezte a ruszin nép véleményét, önkényesen módosítják a szavazás lényegét. Visszaélnék azzal, hogy a magyarság sem ismeri ezeket a különbségeket a cirillikában, melyekkel az egyszerű ruszin parasztot is meg lehetett téveszteni.

Ennél a népszavazásnál a nép véleménye őszinte volt, csakhogy a kérdező egészen másra gondolt, mint a megkérdezett. Ez is csak Kárpátalján és csak a cseh rendszerben történhetett meg, jellemzően arra a világszalásra, melyre a csehek ruszin politikájukat alapozták.

Az a korszak pedig véget kell, hogy érjen, amikor azzal lehet dolgozni, hogy a magyarság egyes állításokat úgysem tud ellenőrizni s hogy megfelelő ravaszággal a legkarakánabb magyart is le lehet szerelni, ha nem a zöld asztalnál, hát akkor a fehér asztalnál.

A magyar kormányzat jelentős lépést tett Kárpátalján a nemzetiségi kérdés felszámolása felé az elmúlt években. Ezt meggyőzően igazolja az elmúlt évek ruszin életszínvonalának fokozatos emelkedése. A ruszin értelmiségnek is van egy része és nem túlozunk, ha azt állítjuk: túlnyomó része az, amely fönntartás nélkül hajlandó a magyarsággal együtt dolgozni, ha magyar oldalon kialakult véleményt és határozott irányzatot lát. Más kérdés, hogy egyesek, a 4—500 főből álló kis csoport, ezeket arra való hivatkozással szerezlik le: a rezsimek változtak és még változhatnak, ők azonban örökké itt maradnak és mindenkinek aszerint fizethetnek, milyen hüen „tartott ki“.

Tulajdonképpen ennyi ma az egész ruszin kérdés. A jóhiszeműek és idealisták sokszor meddőségre vannak közöttük kárhoztatva, mert mi idáig elmulasztottuk érvényre jutni engedni a ruszin nép lelkében élő, „magyaron“-nak gúnyolt irányzatot s azt hittük, hogy azok képviselik valóban a rutén népet, akik lehangosabbak, legkövetelőzőbbek. Innen származik minden hiba és félreértés, amely még ma előfordul, de itt kell a dolgokat megfognunk, gyökerüknél, a moszkovita-pánszláv-nagyorosz irányzat teljes likvidálásánál. Ha majd nem lesz Kárpátalján „orosz“ nyelvi kérdés, mint ahogy remélhetőleg örökre eltűnt az ukrán probléma, akkor nem lesz többé a békés magyar-ruszin együttműködésnek több akadálya. Mert Kárpátalján épp úgy nincs létjogosultsága a pánszláv-orosz mozgalomnak, mint az ukránnak.

Csakhogy ehhez egy további lépést kell tennünk előre. Előre pedig csak akkor léphetünk, ha a ruszin nép magyar érzésű tömegeit nem tévesztjük össze néhány száz emberrel, akiknek a magyar-ruszin együttműködés nem érdekük, mert elvinné előlük a „munkateret“.

Ezek jobban szeretnék, ha mi „magyarosítanánk“, halmozván egymásra a hibákat, melyeket 1918 előtt elkövettünk. Erre azonban hiába építenek.

NAGY VILMOS